

esztendőben. Viszsa jötte után (1771.) majd Váztott, majd Kolosvárott, majd Tatán, majd végre Pesten tanított különböző tudományokat, mellyek az ifuság számára elő adadni szoktak a' föllebb való iskolákban. Illyetén sulyos munkák azonban el nem vonhatták figyelmét a' Hazai dolgoktól, mellyeket nemes vérhöz illő jeles iparkodással igyekezett minden időben a' homályból új életre és verő napfényre vonszani, ki adván több szüleményeit példás törekedésének. Ezek neki örök hírt 's nevet nyújtani fognak a' maradék előtt is, mi tőlünk pedig már mostanában azon nagy lelkek közé számláltatik, kik tiporván a' durva tudatlanságon és gyáva emberkének seregökön a' Haza számára élni és fáradozni tudtanak. Éljen 's dicszesítse sokáig a' kegyes oskolabeli szerzetnek Pesti lakhelét, melyben ezelőtt Tapoltsányi alatt Titoknoki hivatalt, utóbb aligazgatóságot viselt, most pedig magánosságban dolgozik szerzete Történeteiben. Éljen.

A' ki ezeket öszve veti azokkal, mellyeket tavali jegyzőkönyvembe írtam November holnapán, eleget tudhat az Horányiról beszélni. Munkáinak lajstromokat máshová iktatom: elég ez mostanában felőle.

Horányitól estve felé Eggenberger könyves boltába siettem, hol meg hőkkenve szívemnek nagy szomorúságára hallottam Ügyészünknek Tekintetes Revitzki Antal Urnak mai napon történt halálát. E' jó szívű férfitől is meg fosztatott tehát pörünk, mellynek annyi esztendeig gyámola és védője volt? Nyugodjál nemes árnyék tsendesen örök álmodban az én szerettem Édes nemző Atyám (*itt megszakad az írás*).

BERZSENYI ISTVÁN.

1910 november 4-én dr. Győri Szabó Károly egy kis versesfüzetet ajándékozott a Nemzeti Múzeum kéziratárának, mely a következő címet viseli: *Gyűjtemény Egyházas-Nagy-Berzsenyi Berzsenyi István hátrahagyott verseiből*. Mellékelve van a füzethez Berzsenyi István 1881 márczius 26-án kelt életrajza a költő fiától Pongráczytól, továbbá dr. Lázár Gyula 1881 márczius 31-én kelt levele Gyulai Pálhoz. (Kézirattári jele a füzetnek: Quart. Hung. 1977). Lázár leveléből megtudjuk, hogy a család 1881-ben a Kisfaludy Társaság útján akarta a verseket nyilvánosságra hozni. Tervük nem sikerült. A gyenge versek valóban nem a nagy közönség elé valók, de talán itt mégis meg lehet róluk röviden emlékezniük. Figyelmet érdemel Berzsenyi István irodalomtörténeti szempontból, mint egy nagy név viselője, kinek jelleme és életviszonyai sokban hasonlítanak nagy rokonáéihoz, s aztán azért is, mert versei újabb adalékot képeznek a klasszikai iskola történetéhez.

Berzsenyi István 1795-ben született Niklán. Atyja szintén István, anyja Thulmon Julianna. Berzsenyi Dánielnek másod-unokatestvére volt, a mennyiben szépapjuk és szépanyjuk Berzsenyi Benedek és Thulmon Magdolna ugyanazok voltak (V. ö. *Noszlopy: Az egyházas-*

nagyberzsényi Berzsényi család nemzedékrendi táblája 1559. évtől. Turul 1890. 210—212. l.). Szülei igen jómódú földbirtokosok voltak, kik 3000 holdon gazdálkodtak. Iskoláit Sopronban elvégezvén, 1819-ben Somssich Miklóshoz, Somogy megye alispánjához ment joggyakorlatra. 1822-ben megyei adószedő lett. Ugyanez évben megkapta anyai örökségét, Niklán telepedett le és atyja akarata ellenére nőül vette nagybátyjának, Józsefnek, özvegyét, Váczy Borbálát, a ki nála idősebb volt, s kinek kedvéért katholizált. Házasságának, melyből 4 gyermeke származott (Pongrácz, Lajos, Miklós, Leó), első éveit zavartalan boldogságban töltötte. Élénk részt vett a megyei társas életben; jó modoráért és műveltségéért mindenütt szerették. 1825-ben szolgabíró lett. Boldogsága azonban nem tartott soká. Két fiatalabb fiát a halál ragadta el, neje féltékenységgel üldözte, 1828-ban pedig a tisztújítás kibuktatta hivatalából. Búskomorságba esett és képtelenné vált vagyona kezelésére. Felesége folyamodására 1830-ban a megye bírói zár alá fogta birtokát. Beköltözött Kaposvárra. Szelleme nem nyerte többé vissza rugékonyságát. Gyöngeségét felhasználva uzsorások hálózták be. Ezek segítségével 1838-ban feloldatta a bírói zárt és visszaköltözött Niklára, hol 1840-ben egészen tönkrement. E csapás végleg megtörte. 1841-ben meghalt és Niklán nagy rokona mellé temették.

Berzsényi István versei 20 ívet tettek ki kéziratban, de ez a gyűjtemény betegsége alatt elkallódott, és az apa emlékét kegyelettel őriző fiú csak 26 verset tudott összeszedni. Ezek cím szerint a következők:

I. Báró Pászthory ezredeshez. — II. Berzsényi Dánielhez. — III. A szerelemhez. — IV. Sorsom kegyelme. — V. Bárány Boldizsárhoz. — VI. Helmeczy Mihályhoz. — VII. Corinna. — VIII. Ámorhoz. — IX. Aurorához. — X. Haldokló arámhoz. — XI. Nellim sírhalmánál 1—2. — XII. Napoleonhoz. — XIII. Csokonai Vitéz Mihály sírjánál. — XIV. Hymenhez. — XV. O tempora! o mores! XVI. Két út. — XVII. A bölcsesség. — XVIII. A mágnes. — XIX. Mi kell nekünk. — XX. A lángba borult Cameoena. — XXI. Lemonadás. — XXII. Osztályrészem. — XXIII. Computuskor. — XXIV. Leo fiam elhunytakor. — XXV. Kicsapott bíró dala. — XXVI. Szomorú, de igaz gondolatok.

Berzsényi Istvánt a verselésre a vele egy faluban lakó Dániel példája ösztönözte. Buzdítólag hatott rá féltestvére Bárány Boldizsár a *Sajdár és Rurik* szerzője is, továbbá egy barátja, a szomszédos nagybajomi földbirtokos és verselgető Bezerédj Gergely. Már versei czíme sejteti, hogy jóformán teljesen Dánielt utánozza s ő maga is hirdeti: Fáklyád vezérel pályafutásomon. Ugyanazokat a formákat használja, melyeket a nagy Berzsényi, de bizony elég nehezen megy neki akár a klasszikai, akár a magyaros verselés. A kifejezésmódban, mondatfűzésben is lépten-nyomon érzik a hatás, de mert a nyelv ereje teljesen hiányzik nála, üresen hangzanak az utánzott fordulatok. A klasszikai vonatkozások is igen gyakoriak verseiben és

még kevésbé szerves elemei a versnek, mint Dánielnél. Tárgyköre is nagyjában ugyanaz. Elvont fogalmakhoz intéz fejtegető ódákat, az arany középszer hirdeti, szerelmét zengi minden egyéni íz nélkül, ostromozza a magyarságot romlottságáért, lelkesedik az insurrectióért, de méltányolja Napoleon egyéniségének hősi nagyságát, ír alkalmi verseket stb. Tárgyköre annyiban bővül Dániéléhez képest, hogy van néhány bordalszerű verse, a mit valószínűleg Bezerédj korbélydalai hatásának kell tulajdonítani. Költői lendület alig van verseiben, bár igaz érzéseket zeng. Egészben véve azt mondhatjuk, hogy Berzsenyi István Berzsenyi Dánielnek kevésbé tehetséges utánczója és a klasszikus iskolának éppen nem jelentékeny tagja volt, a ki felé csak az irodalomtörténeti kutató fordulhat némi érdeklődéssel.

Álljon itt mutatványul néhány verse, azt jegyezvén meg közlésükről, hogy a füzet helyesírását nem tartottuk szükségesnek követni, mert ez nem a költőé, hanem a másoló fiáé, a ki különösen a klasszikus nevek írásában igen következetlen. Neki kell tulajdonítanunk egy-pár értelmetlenséget is.

BERZSENYI DÁNIELHEZ.

Múzsám, ne repdezz Gallia szélein,
A harc dühének puszta vidékein ;
Egy bomba elzúzhatja lantod,
S rejti örök feledés porunkat.

Mulattak ott a nagy monumentumok,
S a vérbetüktől tarka Pírámisok ;
Láttad minő bátran kilépett,
S mint dőle porba Quiromba Sambrocull (?)

Hagyd a szerelmet, hagyd a vigalmi dalt,
S a lány tavaszt új rózsavirányival !
Jer, tégy le most minden világit :
Delphi dicső ege várja lantunk.

Jer, jer ! Segíts fel a meredek falon ;
Biztass, ha fárad gyenge inam s rogyik :
Üdvözleném Flaccus barátját,
Hajh, de erőm tehetetlen arra !

Már halhatatlan fáma röpíti őt,
S a Pindaroknak szent sora környezi ;
Él s élni fog, míg a magyarnak
Szíve helyén s nemesen doboghat.

Derül honomnak biboros hajnala,
Egünkre ő is csillagokat teremt ;
A nagy Kazinczyt s Kist öelve
Túl lebeg a jutalom határin.

Mint a szerencsés Mirmidonok fejét
Művelte hajdan mestere, úgy nekem
Bájenedek csillagsorában
Chironi lelket, erőt sugároz.

Ez is sajátod — lám — e parányi mű ;
Fáklyád vezérel pályafutásomon :
Oh, hát fogadd el nyájas arczczal
E neked összekötött csokorkát.

NELLIM SÍRHALMÁNÁL.

Itt a bús fűz árnyokában
Nyugszik az én kedvesem,
Bús szívemnek fájdalmában
Árnyékát itt keresem.

Bár csak egyszer átkarolna
S megpihenne keblemen,
Szíve szívemen dobogna
S égne csókja képemen.

Barna fürtje szép hajának
Lengedezne vállain,
Édes hangja mézszavának
Ömledezne ajkain.

De nem sóhajt, de nem látom,
Boldogabb enyh helyre tünt;
Szíve, lelke, két sajátom
Boldogítani már megszűnt.

Kapdozván kinom kinjára
Fátyolát az esti szél,
Ráborulok sirhalmára,
De néma ő, nem beszél.

Nyugodj kedves hült szerelmes,
Harmatozzon rád az ég!
Ballagok én, a keserves,
Int felém a holdkerék.

NAPÓLEONHOZ.

Nem kaján hangon s boszuló epével
Pendül érzékeny cytherám nevedre,
Zöld borostyánod nem akarja, — oh, nem —
Tépni fejedről.

Csak kicsiny lelkek jele eltakarni
A sugárt, hogy más szeme azt ne lássa;
Nem szorult az én kebelembe ilyen
Momusi vágyás.

Pálya volt élted s nemesen kifutnod
Sorsi részed volt; lenyelő Charybdis
S vak lidércz csalt a labyrintheba téged,
És te követted.

Osztozál Sándor kirabolt világán,
S nem tanult sorsán bekötött szemed, hajh!
Nem bírá szablyád az anyák siralma
Rázni hüvelybe.

Lángod a tenger jegeinn is égett,
Századok művét letapodni viszkedt,
Mert kevés volt egy diadéma néki
S Gallia tére.

Harczaid lesznek örökítve, bár a
Szent szövetségnek kegye számkivet ma.
Ott dicső léssz, itt alacsony tyannok
Szennye temet majd.

Nagy valál! féltem rabigádat én is.
Már nem; eltiprott a boszús igazság.
Mint tyrannt futlak, de vitézi lelked
Lantom imádja.

KICSAPOTT BÍRÓ DALA.

Isten-adta vármegyéje,
Be furcsa a kend szeszélye!
Alig veszik be az embert,
Kigyomlálják mint a kendert.
Mig csak tétova tekint.

Lám, én nem rég bíró voltam,
A megyében parancsoltam;
De tisztemből már kicsaptak,
Majd hogy meg nem lazsnakoltak:
Oda lett az uraság.

Búmban már most mit csináljak?
Pap, vagy katonának álljak?
Adj barátom jó tanácsot,
Hol kaphatok még kalácsot
A sok diurnum helyett?

Nem lesz többé ordinánczom,
Lejtős lesz már az én tánczom,
Tán assessornak megtesznek,
Ha még jó barátim lesznek:
Ez az egy vigasztalás!

Avagy jobb lesz nem búsúlni,
Búban korán meg nem halni,
Mert már sokan ekként jártak,
A kik magasabbra vágytak
A pünkösdi rózsánál.

Félre hát a bánatárral!
Ide azzal a pohárral!
Tartsuk meg a bírók torát!
Áldja Isten, ki hazáját
Szolgálta és szolgálja!

Közli: SZÜCSI JÓZSEF.

SZTÁRAI MIHÁLY CRANMERUS THAMÁSRÓL SZÓLÓ
HISTÓRIÁS ÉNEKÉNEK FORRÁSA.

Sztárai Mihály 1560-ban Laskón megírta 107 hatsoros versszakban
»História Cranmerus Thamás érseknek az igaz hitben való állhatatosság-
gáról« stb. című verses művét.¹ E mű végén, midőn jelzi, hogy Cran-
meren kívül mások is szenvedtek martyr halált, ezt mondja:

Renddel az ű neveket egy nagy könyben beírtak
Kik az Krisztust igazán sebes tűzben vallották. [607—608. sorok.]

¹ Teljes címe: História Cranmerus Thamás érseknek az igaz hitben
való állhatatosságáról, ki mikor az pápa tudományát hamisolnája, Angliában
Mária királyné asszony által szörnyű halált szenvedett. Lásd *Szilády Áron Régi*
Magyar Költők Tára V. 241—262. ll.